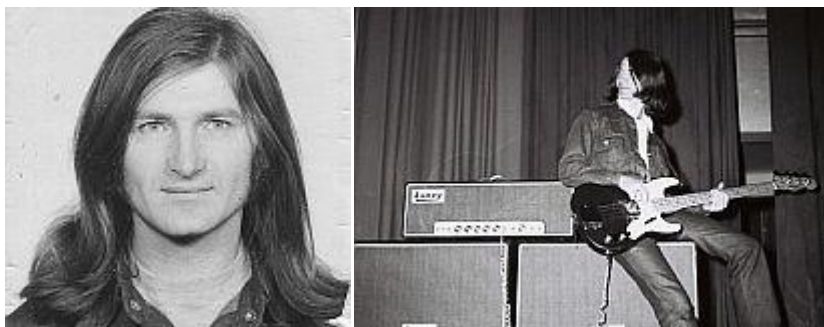

[Sorry for this article is being available only in Hungarian]

Bálint Csaba (Rock múzeum) interjúja Könnnyű Józseffel, 2016. május 26-án. Megjelent a Rock múzeum weboldalán. (www.rockmuzeum.ini.hu)

Könnnyű József kis megszakitással a *Tűzkerék* basszusgitárosa volt 1970 későnyara és 1972 kora tavasza között. Jó pár éve keresem őt sikertelenül a világban, végül ő talált rám. Sok dolgot sikerült a helyére illeszteni *Radics Béla* és a *Tűzkerék* ezen önfeledten kavargó korszakából. Nagyon nagy és megtisztelő dolog, hogy *Joe* vette a fáradságot, hogy visszaemlékezzen, annak ellenére, hogy már egészen más dolgok fontosak neki. Ma az 1971 nyaráig tartó történetről beszélgettünk.

Feleségem talált rá a napokban egy cikkedre, ahol megemlíted, hogy velem még nem sikerült beszélned. Az, hogy eddig nem találtál, annak az az oka, hogy nevet változtattam, és miután *Jézus Krisztusban* hívővé váltam, nem kerestem a kapcsolatot a régi életemmel. Egyszóval más ember lettem! Ez a korszak már csak egy emlék, de segíteni szeretnék neked, hogy helyre tegyék a történetet. 40 éve nem beszéltem senkivel ebből az időszakból, mióta 1978-ban disszidáltam. Amióta pedig megtértem, más dolgok váltak fontossá az életemben.

Hogy kezdted zenélni?

13 éves voltam, mikor ahol laktunk, elköltözött egy idős házaspár. Kipakolták a bútorokat, cuccaikat az udvarra. Mindennek a tetejére kitétek egy kopott gitárt. Megpengettem, az öreg bácsi meglátta. "Tetszik?" Igen. "Tessék, neked adom." Így indult.

Nem kellett tehát megküzdeni a szülőkkal, hogy vegyenek.

Akkor jött be a *Shadows*, *Apache* egy húron, ahogy mindenki. De volt érzésem hozzá, autodidakta módon bejöttem. Velem egyidős srácok a suliból megkerestek, csináljunk zenekart. Nevünk sem volt, de már felléptünk az iskolában. Talán azt írták ki a plakátra, hogy *gitár szextett*. Abban az időben még tangóharmonikásunk is volt! Mások is hallottak, hívtak egy másik zenekarba, ahol már ügyesebb srácok voltak, valahol a *Hűvösvölgyben* próbáltunk. Dob, basszus, gitár. Innen sem tudok neveket mondani, maximum keresztneveket tudok felidézni, de 1969 nyarán ezzel a bandával kerest meg *Vas Laci*. Mondja, hogy lekötött egy zenekart Miskolcra, az *Avasra*, a kilátó előtti placra, de nincs zenekar, beugranánk-e.

Aha, szerintem a *Liversinget* köthette le, de épp feloszlottak talán.

Lehetséges, hiszen őket is "*menedzselte*". Ismered, jött a duma, szerződések, külföld. Jól hangzott, lementünk. Két hét múlva elment *Ménesi László*, a basszusgitárosunk, de meggyőztük, hogy hagyja ott a hangszert. Én ekkor lettem basszusgitáros, mivel *Vas* elhozta *Szűcs Lacit*, aki nálam sokkal jobb gitáros volt.

Elkezdtünk *Jimi Hendrixet* is játszani. Augusztusban vége lett a szezonnak, visszajöttünk Pestre. Ekkor hozta *Vas Laci Döme Dezsőt* dobolni. Elkezdtünk *Creamet* is játszani, majd 1969 őszétől *Led*

Zeppelint is. Ütőképes, jó zenekarrá váltunk! A *Bem Rakpartra* is kaptunk meghívást, mint vendégzenekar a *Mini* együttes előtt, 1970 elején. Édesapám is eljött és hallotta, ahogy *Török Ádámot* kérdezte az igazgató, hogy miért hívott ide minket? "Azt akarod talán, hogy őket (vagyis minket) szerződtessenem helyettetek?" Ugyanis nagyon nagy sikerünk volt.

Közben *Vas* szervezett minket is, a többi zenekara mellett. Szerzett egy nyári helyet Nógrádverőcére, az *Express Táborba*, ahol ugye korábban az *Illés*, majd a *Syconor* is játszott. Az 1970-es évad pedig a miénk lett, júniustól augusztus végéig. *Vas Laci* szervezte a *Tűzkerék* koncerteket is, ők májusban debütáltak az *Ifi parkban*.

Mit csinálhatott Béla hónapokig, miután a Sakk-Matt 1969. december végén megszűnt?

Bélát személyesen ekkor még nem ismertem, csak voltam egy pár buliján. Köszöntem neki messziről, ennyi. Szerintem e köztés hónapokban próbálhattak. Akkor még nagyon komolyan vette a próbákat *Béla*. És *Vas* elintézte, hogy a *Tűzkerék* egy *Ifi parkos* koncertjén elő zenekarként felléphessünk. Azt hiszem, egy keddi napon történt. Nem a bemutatkozó koncertjükön volt ez, hiszen a *Tűzkerék* trióban kezdett, *Sommal* és *Vadölővel*, amikor viszont mi voltunk előttük, már ott volt *Demjén Rózsai* is. Egy augusztusi nap lehetett! Verőcéről jöttünk el, elképzelhető, hogy egy keddi napon történhetett mindez, hiszen kedden volt szabadnapunk. Egyébként a hét hat napján játszottunk az *Express Táborban*.

Ezen a fellépésünkön *Led Zeppelint* játszottunk, *Whole Lotta Love*, vagy a *Ramble On* - én énekeltem -, de *Creameket* és *Hendrixeket* is löktünk. A *Tűzkerék* közönsége tapsolt! Ez akkor nagy szó volt! Tudom, mert később, amikor már én is a zenekarba kerültem, azt tapasztaltam, hogy ez nem nagyon történt meg elő zenekarokkal. *Som* ezen a bulin egy *Fenderen* játszott, ami később kiderült, hogy nem az övé volt. Állítólag *Béla* és talán *Vas* vették ezt a gitárt. Amikor a zenekarba kerültem, én is ezen a hangszeren játszottam évekig.

Ez a fellépésünk elő zenekarként azért is fontos, mert szerintem *Béla* ott szúrta ki a *Dömét* és engem, hogy jók vagyunk. A koncert után kb. egy héttel jött *Vas* és megsúgta, hogy *Béla* beszélni szeretne a *Döme Dezsővel* és velem, de a többieknek ne szóljunk. Először *Döme* ment el *Bélához*, majd velem is találkozni akart. Feljöttünk, és az *Újpesti Munkásotthonban* találkoztunk egy próbán. Ekkor még *Demjén* és *Vadölő* ott voltak, de *Som* már nem. Ebben az időben *Demjén* csak énekelt a *Tűzkerékben*. *Béla* azt mondta, hogy nem jött be az, amire számított, új felállást akar, és ránk gondolt! Mit szólunk hozzá? Hát mit szoltunk volna? Igen!

Akkor még fel sem igen fogtuk, hogy egy pillanat alatt az akkori magyar *rock* történelem legnagyobb bandájába kerültünk. Elkezdtek a kemény próbákat, de *Demjén* elment, vele már közös koncertre nem került sor. Ahogyan én hallottam, ő szeretett volna basszusgitározni. Kiváló zenész, de *Béla* mércéje szerint nem volt az a „*rock bassist*”, aki akkor az ő igényeit kielégítette volna. Nem cikizni akarok senkit, nehogy félreérts, de ezt hallottam. *Lajossal* meg az volt a baja,

hogy túltechnikázta a dalokat. Nem tudta megtalálni azt az egyensúlyt, ami ide kellett. Még lejátszottuk a szezonot Verőcén, de eljártunk Pestre, nagyon kemény próbák voltak, sokat dolgoztunk, mielőtt bemutatkoztunk. A későbbiekben nem volt ennyi próba, szerintem ez lehetett a bajok kezdete.

Szeptemberre már tele voltunk bulikkal, de olyan bulik voltak, hogy el se hittem. Jártam korábban *Illés* koncerten, vagy *Zoránék*on, de ilyet még nem láttam. Vidéken is olyan koncertek voltak, hogy alig tudtunk bejutni a saját koncertünkre. Már az autóval sem tudtunk a kultúrházakhoz beállni, mert kint is akkora volt a tömeg. Volt, ahol valahogy hátulról emelték be a zenekart, az ablakon húztak fel bennünket! Hihetetlen tömegek.

A *Gemininek* Kaposváron volt klubja, amikor egyszer 1970 őszén megbetegedett az énekesük. *Várszegi Gabi* megtalált az *ORI* büfében egy hétfői napon bennünket, kérdezte, hogy szerdán tudnánk-e ott játszani? De lehet, hogy majd füttyül a közönség, mert ez a "*mi klubunk*". Na, ehhez képest a közönség azt kiabálta koncerten, hogy "*Halál a Geminire!*" Ilyet még nem is láttam. A színpadról csak fejeket lehetett látni. Hosszú terem volt, a végén a fejek a plafonig mentek fel. Hogy min álltak? Egymáson? És kint is, vagy 2000 ember, leállt a forgalom, a rendőrök meg ott szaladgáltak ide-oda, nem voltak képesek a tömeget szétoszlatni.

Mikor és hogyan érkezik meg *Tátrai Tibi* a zenekarba?

Nem tudom, hogy ő akart-e jönni, vagy *Béla* hívta, egyszer csak megjelent. Szerintem 1970 végén valamikor, hiszen az emlékezetes legelső *Jimi Hendrix* emlékkoncerten, az *Újpesti Munkásotthon*ban már ő is játszott. Óriási lökést adott volna a bandának, ha együtt maradtunk volna abban a felállásban. Igen jó barátok lettünk, ő meg én, fantasztikus gitárosnak tartottam. Szerinte meg én voltam akkor a legjobb basszusgitáros, de ezt csak azzal a kitételrel mondta, hogy "*mivel Orszáczky Jackie épp nincs az országban*". Akkor úgy gondoltam, hogy *Béla* fel akarja őt karolni, de azután ő maga volt az, aki elhajtotta, mert *Tibi* egyre jobb volt, sőt, kezdett jobb lenni *Bélánál* is. *Béla* nem akart konkurenciát magának. Utólag így gondolom.

Alkohol?

Sajnos állandóan ott volt. Egyáltalán nem nagy dicsőség, de gyakran mentem fel a színpadra csálén. Minden koncert ködös volt. Azzal kezdtük, hogy *Béla* a literes töményt meghúzta, majd körbeadta. Nem akarom csak óreá háritani a felelősséget, én - mi - ugyanolyan felelősek voltunk! Kezdetben ódzkodtam ugyan a mértéktelen ivástól, csak egy kortyot akartam inni, de nem volt nehéz gyorsan "*meggyőzni*" az ellenkezőjéről. Különösen *Béla* egy-egy beszólása után. Nagyon sok, a közönségünk által készített felvétel készült a koncertjeinken, ezeket néha visszahallgattuk józan állapotban, és még így is nagyon jók voltunk. Kár, hogy semmilyen felvétel nem maradt meg. Később már, amikor lement egy menet, akkor újra kellett tölteni, mert kijózanodtunk. És a közönség hozta a piát.

Bélánál volt egy szükséges üzemi hőfok. Ha nem ivott, nem játszott olyan jól. Viszont volt egy felső határa is, ahol meg megint nem volt már jó. Ekkor még nem volt kemény alkoholista *Béla*, legalábbis 1970-ben, de a vége felé, 1972-re már éreztem, hogy megállíthatatlanul alkoholista lett. És nincs takargatnivalóm, ha már megkerestelek, igazat akarok mondani... Drogoztunk is. A füvet meg a hasist svéd srácok hozták, magyarul sem tudtak. Pesten sok külföldi is járt a koncertjeinkre, akik nem csak sima füvet hoztak. Az ópiumot is próbáltam. És akkor még rá is töltöttünk.

Felmerült-e, hogy saját dalokat írjatok?

Én nagyon akartam. Úgy gondoltam, hogy bár a csúcson vagyunk, elértük, amit egy ilyen

feldolgozás zenekarral el lehet, de saját dalok kellene az újabb szintlépéshez, ha többek akarunk lenni. Írtam dalokat, mutattam *Bélának*, nem is intett le, de csak annyit mondott, hogy jó. És a stílusát ehhez ismerni kellett, ahogy azt mondja, hogy "*ja, nem rossz*". És én annyira tiszteltem őt, hogy egy-egy ilyen után nem erőltettem tovább. Ritkábbak lettek a próbák, tehát ezeket a nótákat ki se tudtuk dolgozni.

Új dalokat felvettünk a repertoárba, de az is úgy volt, hogy *Béla* áthívott magához a kiskonyhába, mutatta a játszandó dalt magnón, ő már leszedte, hallgassuk meg, és már játszottuk is. Játszottuk a *Zöld csillagot* is 1971-től - legalábbis *Nagy Katival* már biztosan -, a zenéjét *Béla* írta, de a szöveget már nem tudom, hogy ki, de nem *Béla*. Talán már *Tátraival* is játszottuk, de ez nem biztos.

A feldolgozott dalokat átalakítottátok, vagy egy az egyben játszottátok?

Egy az egyben, ahogy a felvételen volt. A szólókban azonban *Béla* el tudott mélyedni, ez mindig az alkohol függvénye volt. De ekkoriban még csak pár botrány volt a pia miatt. Vácsezentlászlón összeverekedtem e miatt a fél faluval. A felszerelésünket szállító buszt, illetve *Hegedüs Ford Transzitját* széttepték, de szó szerint. Bár ez már a vége felé volt, '72 elején.

***Béla* ebben az időszakban házasodik.**

Egyszerre akartuk tartani az esküvőinket. Én 1970 decemberében - *Karácsony* előtt - nősültem először, már lekötöttem az esküvő dátumát korábban. *Béla* nem tudta elintézni, hogy ugyanaznap legyen a két esemény, viszont egy héttel korábban talált egy szabad időpontot, így ő egy héttel hamarabb nősült, amire viszont én sajnos nem tudtam elmenni. Az *Oktogon* környékén volt a "*szertartás*". Az én esküvőmön viszont Budapest *hippivilágának* a fele ott volt. A nejem templomi esküvőhöz is ragaszkodott. Ezek ott táboroztak a templom hátsó részében, és miközben a pap elől beszélt, hátul elég intenzíven jártak körbe a piás üvegek.

Többször tisztán lehetett hallani ilyen és ehhez hasonló beszólásokat, hogy "*add már ide azt a ... üveget*", vagy "*úgy ... rúglak, hogy leég a hajad!*" Szegény pap tágra nyílt szemekkel, néha kissé akadozva beszélt, szerintem teljesen bepánikolt! *Béla* a feleségét *Jiminek* hívta a göndör haja miatt. Komolynak indult, de én nem néztem ki sokat a csajból. Az a hír járta, hogy félre is jár. Nem telt el egy fél év és elváltak. Együtt laktak a kiskonyhában, a *Szuszu* nevű kutyával. Csak egy történetet villantanék fel a csajról: Egy nap kiment a fürdőszobából fürdés közben, egy szál törölközőben és balhézni kezdett, hogy "*Béla, a kutyát vidd ki, mert fürdés közben nézeget!*"

Ha már a kutya szóba került, egy másik aranyos történet: *Balikó Károly* nevű úriember sokat járkált *Bélához*. Egy alkalommal, amikor *Balikó* ott volt és a *Béla* nyugati sztármagazinjait nézegette, *Béla* anyukája, a mamika éppen egy vájdlingban mosogatott a sparhelten, a konyhában. *Béla* intenzív beszédet tartott a konyhaasztalnál, miközben tehát *Balikó* olvasgatta *Béla* nyugati szaklapjait az ágyon, az ablak alatt, a fürdőszobával szemben. Közben vakargatta a kutya fejét, és ezt nem kellett volna. *Szuszuka* nagyon hamis kutya volt. Egyszer csak "*wrammm*", a kutya átharapta *Balikó* kezét. *Mamika* meg: "*Szuszu!*" - és ráöntötte a vájdlingból a tartalmat, de

nem a kutyát találta el, hanem *Balikót*. Mindenki eldőlt a röhögéstől, *Balikón* lógott a cérnametélt, zöldség, sárgarépa, meg a mosogatórongy a mosogatótáliból.

Erről a *Balikóról* van egy másik jópofa történet: Megbukott valami ügyben és ítélethirdetésen épp a bíró olvasta fel a rá rótt ítéletet, mikor közbeszólt, hogy "*Bíró úr, elnézést, ki kell mennem, mert a Vas megöl, ha nem viszem ki neki a forrasztópákát.*" A bíró majdnem megkarmolta magát! Lökött, jó fej alak volt.

Emlékszel-e koncerten vendégzenészekre?

Hogyne! *Jackie* gyakran beszállt helyettem, *Mogyorósi* és *Barta* is többször megjelent, és *Bill* is gyakran énekelgetett velünk. *Bill* ebben az időszakban eléggé lent volt. Jó haverok voltunk, sajnáltam, hogy az életének ebben a periódusában szinte éjjel-nappal nyomás alatt volt! Bocsáss meg *Billy*, ha olvasod, nem bántani akartalak. Fantasztikus énekes, felnéztem rá! Rossz időben, rossz helyen született ő is!

Tudomásom szerint Béla adta neked a Joe nevet.

Mikor bemutatkoztam, azt mondta: "*Nem lehetsz Józsi, ez ciki. Legyél Joe.*" *Dömét* sokszor lecigányozta. Bár *Béla* maga is cigány volt. Láttam egy fotót az apjáról, hegedű volt a kezében, bajszos, igazi cigány ember. *Mamika* meg kék szemű, fehér bőrű magyar nő volt. *Béla* is kék szemű, fehér bőrű volt, aki ha kiment a napra, leégett azonnal. *Béla* egyébként utálta a cigányokat, tagadta is, hogy ő cigány volna. Meggyőződésem, hogy volt benne cigány vér. De ez teljesen lényegtelen volt, nem volt semmi jelentősége. Sem a zenei, sem a magán életünkben! Miköztünk fel sem merült, hogy most *Bögöly*, *Billy*, *Béla*, vagy *Döme* cigány volna. Persze ment a zrikálás, de csak szavakban, viccből. Az ég-egyadta világon semmi jelentősége ennek nem volt közöttünk!

Hogy vette Béla Jimi Hendrix halálát?

Komolyan gyászolta napokig. Nagyon maga alatt volt.

Tudtatok-e arról, hogy titkosszolgálati eszközökkel figyelik Bélát?

KJ: Fogalmunk sem volt. Mondjuk tényleg voltak a színpadról, *Béla* részéről kommunistaellenes megnyilatkozások, sokat "*konferált*". És a rendőrök is vegzáltak minket. Egy alkalommal engem, *Mogyorósit*, *Tercset* és a *Dömét* sokadmagunkkal be is vittek. Jöttünk hazafelé a *Radnótiból*... Illetve nem is hazafelé, mert akkor taxival mentünk volna, hanem valami közelebbi helyre mentünk volna még át, elindultunk a *HÉV* felé és jött velünk egy 10-15 fős slepp is. A *Tanácsház* téren volt a *Rendőrség*, kijöttek, mindenkit igazoltattak. De meg se nézték, csak begyűjtötték a személyiket, egyszerűen elvették. Fáradjunk be a kapitányságra, lenne néhány kérdésük. Bementünk, becsukták a kaput és géppisztolytussal, csizmával agyonverték a népet. Én megdöbbsentem, félreálltam egy lépést, ennek köszönhetően ott, akkor egy ütést nem kaptam. Ezek után felvittek és a fal mellé sorba állítottak bennünket, arccal a fal felé.

Zsandár járkált közöttünk fel-alá, ha valaki megmozdult, gumibottal olyat kapott, hogy elesett. Reggelig álltunk vigyázzban. Közben egyenként vittek el mindenkit kihallgatni, ahol mindenkit nagyon megverték. Tisztán hallottuk mi megy a zárt ajtó mögött. Szegény *Terics Feri* is agyonverték! Aztán *Mogyorósi* is sorra került, utánuk mentem én. Bementem, bumm, tenyérral egy óriási pofont kaptam. Állva maradtam, de visszaütésre gondolni sem lehetett, az mindennek a végét jelentette volna! Annyit közöltem velük, hogy szeretném, ha tudnák, hogy holnap feljelentem az egész rendőrséget.

"*Miért, ki maga?!*" Bemutatkoztam és elmondtam, hogy én vagyok a basszusgitáros a *Tűzkerék*ben. Ezek után már nem ütöttek, kérdezték, ki van még itt a zenekarból. Mondtam, hogy *Döme*, a dobosunk. Őt is behívták, de őt már nem verték meg. Mindenki mást agyonverték. Másnap fel is jelentettem őket máshol, botrányt csináltam, bár következménye nem lett felénk. 1970 őszén történt mindez, akkor határoztam el, hogy én ebből az országból elmegyek. Ahol így bánnak az emberekkel, ott én nem akarok élni. Azon dolgoztam, hogyha jön az első adandó alkalom, én lelépek.

Béla híres volt a gázi osztás körüli anomáliákról.

Nem törődtem a pénzzel. Eleve hálával álltam *Bélához* azért, hogy kiemelt engem, helyet kaptam ebben a zenekarban. A pénzügyekbe persze nem avattak be sem engem, sem *Döme Dezsőt*, de így is jól kerestünk. Volt, hogy napi 3000 forintot is kaptam, miközben Anyám egész hónapra kapott 1200 forintot. Egy rózsaszín felhőben himbálóztam, hogy a *Tűzkerék*ben játszhatok. A menedzserünk szerint szó volt arról is, hogy az *Omegával* lesz közös *Kisstadionos* koncert, de az *Omega* nem merte bevállalni. Nem szeretnék nagyképűnek látszani, de ott, akkor nem voltak versenytársak. És ebben benne van az is, hogy a *Tűzkerék* közönsége veszélyes közönség volt. Volt olyan *Ifi parkos* koncert, hogy 12.000-en voltak, nem fértek be, tele volt a hegyoldal. A *Rózsa Ferenc* utcában pedig, a *Lövölde* tértől nem messze volt egy klubunk, ahol a balkont féltették, hogy leszakad a tömeg alatt.

1971 áprilisára kezdtem el először feszegetni a jutalékkérdést. Mondtam *Bélának*, hogy nem felejtettem el azt, hogy te vagy a sztár, de te se felejtsd el, hogy nélkülünk nem lenne ilyen a zenekar. Ideje lenne egy kicsivel több pénzt kapnunk. *Vas* megsúgta, hogy nem annyi az annyi. Volt, hogy 12.000 forintot kapott a zenekar egy bulira. Megmondtam *Bélának* azt is, hogy senki nem vonja kétségbe, hogy neked több jár. De csurrants valamit. Ennek előtte olyan volt a kapcsolatunk, hogy a hangját fel nem emelte rám, ekkor viszont felcsattant. Ezt zokon vettem.

Szűcs Laci és *Vikidál Gyula* kaptak egy szerződést, megint Miskolcra - *Pannónia* néven futott a zenekar -, én meg elmentem velük, ezúttal nem az *Avasra*, hanem valami ifjúsági étterembe, szórakozóhelyre. *Varga Zoltán* volt a billentyűs és *Bakó Jenő* volt a dobos. 1971 júniusában kezdődött ott az idény. Szóval valamikor májusban jöttem el a *Tűzkerék*ből. És nem is akartam visszamenni *Bélához*. Nem veszünk össze, de nagyon rosszul esett a dolog. Mai fejjel már

máshogy döntenék, azt is tudom, hogy ha újra tehetném, valahogyan rávenném *Bélát* az ivás beszüntetésére. Ma már tudom, hogy az életünk és a zenekar vesztét okozta.

Könný József kis megszakítással a *Tűzkerék* basszusgitárosa volt 1970 későnyara és 1972 kora tavasza között. Jó pár éve keresem őt sikertelenül a világban, de végül ő talált rám. Sok dolgot sikerült a helyére illeszteni *Radics Béla* és a *Tűzkerék* ezen önfeledten kavargó korszakából. Nagyon nagy és megtisztelő dolog, hogy *Joe* vette a fáradságot, hogy visszaemlékezzen, annak ellenére, hogy már egészen más dolgok fontosak neki. Az *első* részben az 1971 nyaráig tartó időszakról beszélgettünk, ma pedig *Joe* újabb *Tűzkerékes* időszakáról, majd a további történésekről...

El szeretném mondani, hogy nem voltam kötekedő, de nem voltam gyáva fickó sem. Például volt egy legendásan nagy balhé. *Bélát* egy galeri, az *Almássy téri* megtámadta. Homályos volt az indíték, de azt rebesgették, hogy egy konkurens zenekar felbérelte őket, hogy törjék el *Béla* kezét. Egy bizonyos *Paja* volt a főnökük. A *Royal WC*-jében le akarták vágni *Béla* ujjait, ez elkezdett terjedni. Másnap a *Royal*ban ültünk és akkor odajött az egyik bandatag hozzám is, akit nem is ismertem, nyilvánosan le k*rvázta az Anyámat. Erre nagyon kényes voltam, szóval mondtam neki, hogy akkor most vonuljunk ki, ne itt torzsalkodjunk.

Ő ment előttem, a folyosón üvegajtó volt. Egy méterrel mentem utána, mikor az ajtóhoz értünk, ez a *Paja* nevű, aki mögöttem sunyított, belemarkolt hátulról a hajamba, de úgy, hogy meg sem tudtam mozdulni. A csávó előttem visszafordult és ütött. El tudtam egy kicsit kapni a fejem, elcsúszott az ütése. Elkaptam a *Paja* kezét és átrántottam magamon, bele az üvegajtóba, le az aszfaltra. Aztán persze már ott volt a többi bandatag is és nagyon lerúgtak. Óriási verekedés lett a *Royal* előtt, egyből összeugrott vagy 200 ember, megállt még a villamos is. Végül *Paját* keményen megütöttem, azt a másikat meg fölpofoztam, és ezzel vége is lett az egésznek. Visszamentünk a *Royal*ba, de közben kihívták a rendőrséget.

Én úgy voltam vele, hogy nincs harag, lejátszottuk. Egyszer csak bejött hat-nyolc rendőr, kezdték lezárni a kijáratokat, szisztematikusan. Azonnal ugrottam, de közben megláttam az egyik csávót, akivel az előbb verekedtem, mondtam neki: gyere. Nem értette - hirtelen történt minden -, de jött és a konyhán keresztül, hátul kiugrottunk. És rá egy-két percre megjelent valahonnan *Paja* is. Kiderült, hogy ez a srác, akivel kiszöktünk, az pont a testvére. Na, gondoltam, újra kezdődik a testgyakorlás! De a testvér mondta neki, hogy "ez egy jó csávó, hagyd". Kezet is fogtunk, *Paja* még elnézést is kért, mondta, hogy már bánja az egészet. Így ért véget ez a balhé.

Tehát az 1971-es nyári szezont Miskolcon töltöttem, mikor vége lett, *Béla* üzent, hogy belátta, hogy tévedett, keressem meg, legyen más alap. Szó szerint ezt üzente. Na, most, ilyen jelenséget

máskor nem tapasztaltam mellette, hogy bármilyen tévedését belátta volna. Nagy dolog volt ez nála. Ezért mentem vissza hozzá. Ebben a nyári időszakban játszott nála *Kiss Zoli, Zéró* basszusgitáron. Olyan három hónap lehetett tehát ez.

És megígérte, hogy rendesen osztózik, legalábbis velem. Csak maradjak csöndben. Tehát csóró *Dezső* továbbra is ki volt zárva a dologból. Gondoltam, harcoljon meg maga magáért. Szegény *Dezső*nek egyébként egyszer eltörtem az állkapcsát. Sajnos, keménykezű gyerek voltam. Az történt, hogy egy próbáról egy órát késett, vártunk rá Újpesten a *Munkásotthonban*. És ha ez még nem lenne elég, végül beállított, mire *Tibusz* szó szerint: "*Döme, azért b*zd szájba a nénikédet!*" Na most, ilyenkor csendben kellene lenni, de *Döme* bement, hogy "*ba*átok szájba ti*". Erre én eleve kényes voltam, a rokonaimat ne emlegessék, és hát már volt is bennünk... Letettem a gitárt és bevartam neki egyet. Eltört szerencsétlenül az állkapcsa, össze is drótozták. Ettől eltekintve jó barátok maradtunk, még azt is elismerte később, hogy megérdemelte. Egy hónapig szívószállal evett. Ez 1971 kora tavaszán volt, még hideg volt.

Hogy került *Nagy Kati* a zenekarba?

1971 őszén, a visszajövetelem után elterjedt hamar a hír, hogy újra a régi a *Tűzkerék*. Trióban kezdtünk, *Döme*vel szeptemberben és valamikor októberben került oda *Kati. Béla* mesélte, hogy korábban elhívták a csajos *Beatrice* egy koncertjére, hogy népszerűsítse őket. Ott összejött *Katival*, aki mellest jó nő volt. És egyszer csak bejelentette a zenekar bővülését, nagy nemtetszésünkre. *Döme* és én is tiltakoztunk. Vitáink nem voltak *Bélával*, de ekkor már úgy ívott, hogy konstans módon részeg volt. Már nemigen lehetett vele értelmesen beszélni, napközben is be volt lőve. És a bulikon sem tudta már, mit csinál.

Akkor történt, hogy a gitár kulcsa elgörbült. A *Radnótiban* nyúlt fel részegen az erősítő tetejére tett gitárért. Véletlenül megütötte, a gitár megpördült és leesett. Be volt kapcsolva, óriási robaj. Azt hittem vége, de csak a kulcs görbült el. És *Kati* belépésével kicsit stílust is váltottunk, például *Uriah Heepet* játszottunk. És én ezt visszalépésnek éreztem. Bár továbbra is nagyon népszerűek voltunk, illetve lettünk megint, mert távollétem ideje alatt, az 1971-es nyár elég felemásan telt állítólag.

1972 tavaszán *Vas* megint súgott, hogy *Béla* kavar. Pedig mutogatta *Béla* a szerződéseket. Zsenánt volt, hogy mutogatta, miközben meg kiderült, hogy dupla szerződések vannak. És egy koncert előtt *Vas* megint megmondta, hogy mennyi igazából a pénz. Elmentem *Bélához*, a konyhában ült és gyakorolt. Megkérdeztem, hogy mennyi a pénz? És hazudott egy kis összeget. Közöltem vele, hogy tudom, hogy mennyit kapunk. "*Jó, akkor megkapod a részedet.*" Rendben van *Béla*, de most kérem. "*Hát, de most nincs pénzem.*" Ez így volt. Én eleve kisteherautóval érkeztem, tudtam, mi lesz ennek a vége. Felpakoltam a cucc rám eső részét. Volt egy hatalmas basszusberendezésem, alig értem el a tetejét.

Mindenképpen ide tartozik, hogy ez előtt az esemény előtt pár nappal már értesültem róla, hogy *Béla, Brunner, Som* és *Balázs Fecó* állítólag zenekart akarnak alapítani. De nem hittem el. Á, *Béla* soha nem fog ezekkel a srácokkal együtt zenélni. A *Somot* kivéve, ezek olyan zenei irányzatokat képviseltek, amelyeket *Béla* szívből megvetett! Biztos voltam benne, hogy ezekért a személyekért *Béla* soha nem fogja a *Tűzkereket* feladni. Azt a zenekart, amelyet a saját "*vérével, veritékével*", a saját elképzelése szerint épített fel, és amelyik - saját szavai szerint - élete legjobb bandája volt.

Még akkor sem hittem el, amikor csak úgy beugrottam *Bélához* és ott állt egy *Ford Corser* típusú autó. Nekem volt egy *Ford Cortinám*, amelyik szakasztott olyan, mint a *Corser*. Tudtam, hogy az a *Brunner Fordja* volt, és valóban ott találtam őt *Bélánál*. Ezzel együtt sem tudtam elképzelni, hogy *Béla* megtagadja az elveit, és összeállna ezekkel a srácokkal zenélni. Egyszerűen nem foglalkoztam ezzel a gondolattal, mert azt hittem, hogy ez elképzelhetetlen!

Mind a mai napig nem tudom megérteni, hogy mivel tudták *Bélát* rábírn erre! *Döme* mesélte egyszer, hogy összefutott *Bélával* ezek után, és a *Béla* sírt. Óriási csalódás lehetett neki a *Taurus*. *Béla* az akkori magyar rockzenei világ legkeményebb rockzenéjét játszotta! Ő nem ezt a típusú zenét akarta játszani, amit a *Taurus* szerintem "*ráerőltetett*". Ez ellentmondott mindannak, amit *Béla* képviselt. Ez nem az ő zenéje volt. Állítólag ő azt hitte, hogy egy szuper rock bandát csinálnak. De *Somot* hamar kigolyózták és jött *Zorán*. Ezt el sem hittem, de még ma is nehéz elhinnem. *Radics Béla* a *Zoránnal*, *Balázs Ferivel* és *Brunner Győzővel*?!

Nem azt boncolgatom itt, hogy milyen jó, vagy rossz zenészek ezek, hanem azt, hogy az ő zenei világuk merőben más, mint a *Béláé*. Arra gondoltam, hogy nagyon be lehetett kapva *Béla*, hogy ebbe belement. Valamikor 1973 elején, talán februárban voltak a tévében is, ekkor már *Zoránnal*. Egyetlen számot játszottak. *Béla* hátul állt a homályban, nagyon szánalmas volt. A fényben pedig *Zorán* és *Balázs Fecó*. Hát, ez nem igaz! *Radics Béla* ott áll hátul és egy slágeres izét játszik.

Ritkán járok Magyarországon, de egy alkalommal, 2014-ben hallottam *Balázs Fecót* a tévében nyilatkozni, többek között azt a kijelentést tette, hogy a *Taurus Radics Béla* élete legnagyobb zenekara volt. Hát ez nem létezik. Tudom, hogy *Béla* nem ezt akarta. Ismerem a *Fecót* jól, annak idején gyakran voltunk együtt, mikor még a *Neotonban* volt. A *Taurus Fecó* zenéje volt és nem *Béláé*. Itt nem a zene minőségére, hanem a stílusára célok.

Volt-e terve *Bélának* ekkoriban, hogy kitör a kiskonyhából?

Voltak ígérek, hogy itt, meg ott lesz lakás. De nem tudott pénzt félretenni. *Béla* érdekes figura volt. Tőlünk lenyúlta a pénzt, de ha beültünk akárhová, és valaki odajött hozzá, mondjuk a *Royalban*, hogy "*Béla, hívj már meg valamire, nincs pénzem*", azonnal fizetett, bárkit meghívott. Ilyen formán nem volt irigy, vagy zsugori. Ha volt neki, akkor adott. *Béla* kedvesen gyerekes volt. Gyerekesen őszintén, naivan, szeretetre méltóan viselkedett. Nagyon szerette például Anyukáját,

aki viszont szerette őt. Terveztük, hogy Anyukáinkat - a két *Munyókát*, ahogyan ő mondta - elküldjük közösen nyaralni, befizetjük őket. Ez már nem jött össze.

Hová mentél a *Tűzkerék* után?

Abbahagytam a zenélést, megundorodtam ettől az életformától. Megszereztem a jogosítványt, bár autóm volt már korábban is, de korábban jogszi nélkül vezettem. Hivatásos jogsim lett, tanulmányi szerződéssel a *Volánnál*. Nehezen, de végül sikerült megpattannom onnan, nem tetszett. Sikerült egy olyan munkahelyre kerülnöm 1973-ban, ahol a magyar kormány és az *ENSZ* együttműködésben, a termálfürdőket építették. Itt voltam '75-ig.

Velük voltam Nyugat-Európában is sokfelé. Azonnal kint is akartam maradni, de az igazgatónő személyesen garanciát vállalt értem a *BM*-ben, hogy visszajövök. Volt bennem betyárbecsület, visszajöttem. Viszont így, hogy visszajöttem, simán kaptam később útlevelet újra.

1975-ben elmentem a *Syconorba*, *Hauer Rudi* zenekarába. '75 nyarán már Kelet-Berlinben játszottunk. Nem egy *Tűzkerék*, de jó slágerbanda volt. Gondoltam, rögtön átlógok Nyugat-Berlinbe. Szereztem is nyugati ismerősöket. Az volt a terv, hogy áthoznak egy nyugat-berlini srácot magukkal. Annak az útlevelébe beragasztunk egy képet rólam, és én fogok vissza menni a csapattal éjjel. Ehhez tudni kell, hogy a nyugatiak úgy jöhettek át, ha éjfél előtt vissza is mentek. Utána azonnal megint visszajöhettek Kelet-Berlinbe, de mint mondtam, előbb vissza kellett menniük este Nyugatra. A terv szerint úgy történt volna a dolog, hogy az, akiébe ragasztok, az jól berúg, aztán másnap a rendőrségen elnézést kér, hogy nem ment vissza, de berúgott, kirabolták, elvették a pénzét, útlevelét és a többi. Legfeljebb megbírságot adják. De végül a srác visszalépett, maradtam a zenekarban.

Bobrovszky Laci volt az énekes, *Fábián Attila* a gitáros, *Mikulcza Sanyi* a szólógitáros és *Nagy Szabó László* a billentyűs. Nem tudtunk németül, azt mondták, hogy játszunk hét-nyolc számot, majd mondjuk be németül, hogy foglaljanak helyet és fogyasszanak. Lejátszottuk a számokat, de egyikünk sem emlékezett, mit kell mondani. *Rudi*: "Na! Mond már be!" Hát mond be te. "Nem tudom, nem tudok németül." De te vagy a főnök. Végül *Bobrovszky* odament a mikrofonhoz: "Na, vályúhoz." Aztán lassan a három év alatt, míg ott voltam, mindenki kicserélődött, csak *Rudi* meg én maradtunk. A *Syconorral* volt stúdiófelvételünk is, *Stark Tibor Teaház* című dalára emlékszem, azt játszották a rádióban is.

Disszidálás?

Teljes titokban tartottam, mire és hogyan készülök. Az útlevelemben volt pecsételve Franciaország, Svájc, Németország, még az *ENSZ*-es munka miatt. Beadtam vízumkérelmet Ausztriába, meg is kaptam. 1978 májusában, Ausztriában van valami nagy ünnep, aznap mentem ki egy másik magyar sráccal. Dél-Afrikába akartam egyébként kijutni, mert a *Szabad Európa Rádió*ban azt hallottam, hogy ott minden fehér embert várnak, adnak munkát. Viszont itthon a követségükön azt mondták, nem adnak vízumot. És Bécsben sem adtak az ottani követségen. Azt mondták, hogy kommunistákat nem fogadunk. De hölgyem, azért szöktem el onnan, mert nem vagyok kommunista, nem tudok ott élni, azért hagytam ott a szülőföldemet és a szüleimet. Erre azt válaszolta, hogy ez neki ki van adva parancsban. Ha majd állampolgár leszek egy nyugati államban, akkor nagyon szívesen látnak. Összeomlott bennem minden. Anyukám osztrák származású, kicsit tudtam németül, ezért a következő napokban megpróbálkoztam a honosítással is, de az osztrákok nem nagyon akarták a magyarokat.

A kijutás Ausztriába tehát nem szökéssel történt, hanem útlevéllel mentem, egy másik magyar

sráccal. A vonat csak Hegyeshalomnál és Bécsben állt meg. Hegyeshalom előtt adtak valami papírt, hogy töltsük ki. Kihez megyek, hová megyek, mennyi pénzem van, miért megyek, stb. Megállt a határon a vonat, kutya, macska, kerestek mindent és mondták, hogy igyekezzünk a papír kitöltésével. Elindult a vonat, láttam a határkerítést, lehúztam az ablakot, összegyűrtem a papírt, kidobtam, de bevitte a menetszél a következő ablakon. Ott meg a határőrök tanyáztak. Hozták is, hogy "ezt elvesztette". Gondolhatod, hogy mit javasoltam nekik, hogy hova dugják.

A srácnak rokonai voltak Ausztriában, de nekem nem akartak segíteni. Eltelt egy pár nap, be kell jelentkezni a lágerbe, mert különben visszaküldenek Magyarországra. *Bernstein (Borostyánkő)*, közel Bécshez. Ez egy kisebb láger volt. Odamentem a bejáráshoz, egy fabódében ült egy kövér labanc. Üvegablak, rajta egy luk. Beadtam az útlevelem, közben jöttek ki a lágerből magyarok, erdélyiek. Sziasztok, mondjátok, milyen itt? "Ú, marha szar, itt rohadunk három éve." Ezzel a lendülettel benyúltam a lukon, kiragadtam az útlevelemet az éppen azt lapozgató poroszló kezéből és elfutottam. Futott utánam, de a potrohos sosem ért utol. Átmentem Svájcba.

Pénzt vittél ki?

Eladtam a *Rickenbackert*, valami 30.000 forintért, azért tudtam a *Keletinél* venni 800 márkát. Besodortam, beletettem nylonba, kinyitottam az alsó végén egy fogkrémet, belenyomtam a krémbe, visszatekertem az alumínium tubus alját, szépen. Nem is találták meg a határon. Amikor azután Svájcba értem, a svájciak azt mondták, hogy amelyik nyugati államba először érkeztem, oda tesznek vissza. De Ausztriából meg visszadobtak volna Magyarországra. Ez így nem lesz jó. Átmentem Németországba. Onnan meg Svájcba akartak visszadobni. Sajnálják. Hát, mi van legközelebb? Hamburgban voltam. Hát akkor Svédország. Ott is kirúgtak, ugyanezzel a dumával, de az annyiban volt más, hogy Svédországban a döntést meg lehetett fellebbezni, ügyvédet is adtak ingyen. A svédek nem normálisak, ezt jól tükrözi az is, amit ma is csinálnak a migránsokkal. Tönkremegy az ország, de a migránsoknak adják a támogatást. Én még egyetemre is jártam két évet náluk, gépészmérnöki szakon.

Tehát megfellebbeztem, közben adtak pénzt. Erről se tudtam, de az történt, hogy laktam egy motelben, és lassan elfogyott a pénzem, csomagoltam, mentem le a recepcióra, hogy kijelentkezek, nem tudom mi lesz. A recepció kérdezte, hogy miért akarok elmenni, talán nem tetszik a szálloda? Hát, nincs pénzem. Intett egy londonernek, hogy az vigye vissza a bőröndöm. Elkezdett telefonálni, majd elmutogatta, hogyan jutok el ide és ide. Sarok, jobbra, balra, lámpa, ott már várnak. Hova küld ez engem? Agyonverem, ha megszívat. De azért csak elmentem oda és egy kopott kis öregasszony várt is engem, mint később kiderült, jugoszláviai magyar volt, már rég kint volt, ő tolmácsolt nekem.

Bementünk, egy aranyos kis szép csaj fogadott melegen, üljek le, hogy érzem magam? Hát marha

jól. Na, halljuk, mi van, nincs pénzed? Hol akarsz lakni? Maradsz a motelben, vagy bebútorozzuk neked egy lakást? És ma is ilyenek! Az ország jövőjének érdekében nem szabad ezt csinálni, de csinálják. És annyi pénzt adtak, hogy a negyede nem volt akkor sem nálam, mikor disszidáltam. És ezt csak kajára adták, ha bármi más kell, szóljak. De én ezért dolgozni akarok. *"Na! Azt meg ne próbáld! Nem szabad!"* De mit csináljak? *"Menj a tengerpartra, nézd a csajokat."* És mikor lesz döntés a fellebbezésben? *"Akár három év."*

Úgy belejöttem, hogy a végén már nem is akartam dolgozni. Más bevándorló felvette a lóvét és a *Kanári szigeteken* élt. Komolyan. És a csaj beírta, hogy találkozunk egy év múlva. Hát én itt akarok maradni. És ott is maradtam. A zenét teljesen abbahagytam, bár felfigyeltek rám, stúdióban játszottam, de csak ingyen. Nemrég néhány régi dalomat újra felvettem barátommal, Szűcs Lacival. Kint megnősültem - az itthoni feleségemtől már akkor rég elváltam -, elvettem egy svéd lányt, elváltunk, megint megnősültem, azóta négy gyerekünk van és két unokánk.

Bálint Csaba